

parkba bevezető út tükrének kialakítása (humuszos mélység mindössze kb. 5 cm) során sok, az iszapolókanál által elvágott cserép- (köztük kelta) és paticsödredéket figyelttem meg. Ugyanitt 2–3 paticsos folt, illetve sötétebb elszíneződés mutatkozott. Az 1. sz. árokban kb. 40 cm-nyi humuszt követően jelentkezett a kavicsos-agyagos altalaj. A szántott rétegből jellegtelen őskori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A 2. sz. kutatóárokban egy kora bronzkori települési objektum (gödör) lehetett. Nagy mennyiségű edény (tárolóedény, fazék, tál) töredékei (benyomkodott, elvágott és bográcsperem-szerű duzzadt peremek, peremből induló lapított, átfúrt vízszintesen álló bütyökfűl, fröcskölt, besimított oldal, lécdíszes darabok) kerültek elő. Mindezekből az következik, hogy az északabbra kb. 200–250 m-re található bányagödörben Károlyi Mária által feltárt kora bronzkori temető és telepjelenségek DK felé, azaz a Répce és a most épülő csomópont felé folytatódnak. Ugyanígy nyilvánvaló, hogy a Szentkirályi malomnál 1990-ben leletmentett kelta település, római kori villa és annak temetője, valamint a korai magyar, soros temető, Árpád-kori templomhoz tartozó és a késő középkorig használt temető – és az eddig ismeretlen középkori falu – a Szakony felé vezető úttól ÉNy-ra is, azaz a leendő ipari park területére is kiterjed (Hrsz.: 1901/20).

ILON GÁBOR

97. Cserépváralja, Vár-hegy (Cserépvár)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú, Ű

2007. augusztus 21. és október 27. között folytattuk a Cserépvár kutatását, a Nemzeti Kulturális Alapprogram 2731/0084 sz. pályázata támogatásával.

Az idei évben új kutatási területet jelöltünk ki a vár eddig ismeretlen É-i felében. Az itt kitért XI. szelvény 36 m hosszú, 2 m széles É–D-i tengelyű kutatószonda volt. A várbelsőben lévő mélyedésből indult É felé. A mélyedés funkcióját ez a szondánk is bizonyította, azaz a 18. században a vár egy részét és az egykori belsővár magját szisztematikusan kibányászták, a falak köveit kiszedték, alatta pedig a terméskövet több méter mélységben kitermelték a L’Huillier kastély építéséhez. A mélyedés ezután részben feltöltődött apró kötőrétegekkel.

Innen É-ra, a várhegy oldalában megtaláltuk a visszaforduló belső és külső várfalövet. Mindkét falat a sziklafelszínre építették rá. A belső falöv mintegy 100 cm vastagságú volt, belső falsíkját a 18. sz. folyamán teljesen visszabontották, külső falsíkját a hegy meredeksége miatt itt már 1 m magasságban megvolt. Ezen fal datálása még nem ismert pontosan, mivel a 18. századi bányászat elpusztított minden belső rétegződést, itt a vékony erdei humusz alatt mi is csak a tufás sziklafelszínre találtuk.

A belső falöv és a külső falöv közötti falsorosban a várfalak fehér, meszes, köves „önmaga” törmelékének eltávolítása után keményebbre taposott, barna földes

járószintet találtunk, amely 10 cm vastagságú volt, alatta már a sziklafelszín következett.

A járószint É felé lejtett, ezért szintegyengetést végeztek rajta: törmelékes, földes rétegekkel egyenlítették ki a lejtést. A járószintek enyhén felhúztak a falra, tehát annál későbbi kialakításúak. Ezen rétegekből kevés 15. századi leletanyag került elő, ami a falsoros és a külső falöv létrejöttét a 15. sz. végére datálja.

A külső várfal itt is kétrétegű, egy korábbi (a falsoros alapján 15. sz. végi) belső 100 cm vastag réteg, amit később jóval vastagabb falréteggel megköpenyeztek. Így a teljes vastagsága közel 3,5 m. Belső falsíkját alig maradt, külső síkja azonban több méter magasan megvan. A fal köpenyezésének oka részben statikai, ezzel erősítették meg a belső réteget, de mivel a várban mindenhol ilyen vastaggá képezték ki, ezért valószínű, hogy a 16. sz. közepén a tűzfegyverek ellen, illetve a török megjelenése miatt erősítették meg ily módon a Cserépvárat.

A külső várfal külső oldalán szintén tapasztaltuk, hogy a lefaragott sziklafelszínre építették a falat, nem függőlegesre, hanem kissé rézsűsre. A sziklafelszín itt 1 m vastagságban egy vöröses-barnás, erősen faszenes és 17. sz. végi szeméttel teli réteg fedte. Ez a réteg erősen lejt a palánkfal irányába. A faszenes és szeméttel teli mivolta arra utal, hogy a várbelsőben történt égés után belülről kihordták/kiöntötték a szemetet a külső várfal tövébe. Ennek idejét a benne talált leletek alapján az 1687-es várostrom utáni kijavításokhoz köthetjük.

A XI. szelvényrel direkt átvágtuk a palánk és a várhegy között emelkedő dombot. Ezt korábban a formai jegyek alapján védműnek, ágyúdombnak véltük. Az átvágással tisztázódott funkciója. Rétegei elfedik a várfalak pusztulási réteget, az „önmaga” törmelékét, tehát a várnál későbbi a domb. Rétegződése is érdekes, felül riolitos kötőrétegek, alatta kevert földes. Egyértelmű tehát, hogy a 18. századi kőbányászás során a meddőt ide hordták, így keletkezett a domb.

A XI. szelvény É-i végében átvágtuk a palánkot, itt 2 m szélességben nagyon kemény bedöngölt földet, benne egymásra merőleges árkokat találtunk, azokban sok helyen erősen kiégett paticsdarabokat. Ebből arra következtettünk, hogy egy rácsszerkezetes palánk lehetett, amit történeti források alapján 1687-ben felgyújtottak. A palánk belső oldalán erősen lemélyült a terep, itt nyilván egy árok lehetett, amelyben aztán több járószintet is kialakítottak a késő középkorban, majd a kora újkorban. Az árokból kitermelt sziklás-törmelékes földből egy döngölt sáncot emeltek, erre építhették a kora újkori palánkszerkezet megtalált elemeit.

Az idei évben tovább mélyítettük a 2005-ben elkezdett III. szelvény K-i végét. Itt külső falöv alját kerestük. Ezt is a sziklafelszínre építették, a XI. szelvényenél leírtakhoz hasonló módon, annyi különbséggel, hogy itt az alsó 1 méteren egy lépcsőszerűen kiugró lábazatot találtunk. Ezzel a III. szelvényben megismerhettük a fal teljes kiterjedését, struktúráját.

Befejeztük a 2006-ban elkezdett X. szelvény bontását, ami egyértelműen tisztázta a belsővárban lévő katlanszerű mélyedés eredetét. A korábban elért felszint (S130) átvágtuk, alatta egy 40–50 cm vastag, kemény szürke agyagréteg volt (a Vár-hegyen nincs természetes agyag, ezt idehozták). Az agyagréteget a sziklafelszínen közel vízszintesen helyezték el. Kiderült, hogy ez lehetett a vár ciszternája, annak alját vízzáró agyaggal tapasztották ki. A vár felhagyása után a ciszterna elkezdett feltöltődni, ennek eredménye a 60 cm vastag réteg létrejötte. A 18. századi kastélyépítkezéshez kapcsolódó kőbányászás során a ciszterna oldalfalait is elkezdték letermelni. Az S130 szint lett a bányászat járósintje, ettől felfelé éles törésű a szikla (kővágás nyoma), ettől lefelé lágy törésű a szikla (a ciszterna eredeti sziklába vágott oldala). A lágy törésű szikla ívelődése alapján hozzávetőlegesen kiszerezhető a ciszterna eredeti mérete. A ciszterna falainak kibányászásával egész bányaudvart alakítottak ki, ennek É-i szélét fogtuk meg a XI. szelvény D-i végében. Ez a visszatöltődött 18. századi eredetű bányaudvar látható ma a katlanszerű mélyedésben a hegy közepén.

A tavaly a VII. szelvényben megfogott külső várfal külső oldalát is megvizsgáltuk az idén. Vastag szemetes, humuszos, törmelékes réteget bontottunk el, amelyben sok 17. sz. végi lelet volt. Ez egy várbelsőből másodlagosan kikerült réteg, amely a várfalak pusztulása után erodált a belsővárból lefelé. Alatta itt is megtaláltuk a XI. szelvényben regisztrált vöröses-barnás, faszenes réteget, benne sok 17. sz. végi szeméttel. Ennek egyelőre nem kerestük meg az alját, egy mesterséges szinten megálltunk a bontásával. A rétegződés meghatározása után az itt lévő külső várfal külső falsíkját egy 8 m széles szakaszon megtisztítottuk a humusztól és a másodlagos rétegtől.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

98. Csővár, sportpálya

(Pest megye) LT

2007 augusztusában egy magánszemély értesítette a váci múzeumot, hogy Csővár község Penc felőli végén az országút melletti partoldalban egy csomóban köveket látott. Helyszíni szemlénken kiderült, hogy a helyszín (Hrsz.: 266) a belterület DNy-i széle, a Penc–Csővár közti országút É-i oldala, az a hely, ahol 2004 nyarán benzinkút építéséhez 100–120 m hosszán, 30–60 m szélességben, 3,5–4 m mélyen levágták a domboldalt (Hrsz.: 267; a benzinkút végül nem épült meg).

A bevágás É-i oldalában valóban látszottak két helyen, közvetlenül a felszín alatt kövek, ezek azonban modern épület alapozásához tartoztak, téglák is voltak köztük. Ezenkívül az oldalban semmilyen régészeti jelenség nem mutatkozott. Bejárva a helyszínt, közvetlenül a bevágás mögötti földút felszínén csontokra lettünk figyelmesek, melyek emberi vázhoz tartoztak, a csontok között zöld színű bronztárgy részlete és apró

kelta cserepek is voltak. A sírt a K felé lejtő domboldalon lezúduló esővíz moshatta ki, a felszínre került csontokat az úton közlekedő járművek is folyamatosan roncsolták, ezért még aznap feltártuk és dokumentáltuk a sír maradványait.

Hanyatt fekvő, nyújtott váz, tájolása DK–ÉNy 290–110°. A vázból néhány borda, a bal medence kis darabja, a töredékes comb- és lábszárcsontok, valamint a jobb kézfej néhány csontja maradt meg eredeti helyzetben. Mellékletek: a jobb kar mellett korongolt, omfaloszos aljú tál alsó része. A tál mellett egy másik, kisebb edény töredékei. Az agyagos talaj miatt az edények rendkívül mállekonny állapotúak, felszedéskor pici darabokra estek szét. Fél cm átmérőjű, trapéz átmetszetű, átfúratlan üvegpaszta(?) tárgy 1 cm hosszú darabkája a mellkas felső részén. Vaslánc(?) szétesett darabjai a mellkason, erősen korrodált állapotban. Az alsó lábszárak között 8 cm átmérőjű, pecsétlős-végű, rovátkolt bronz karperec két darabra törve, nyilván másodlagos helyzetben. A sír a csővári 10. sz. lelőhely kelta temetőjéhez tartozik.¹⁴

KÓVÁRI KLÁRA

99. Dabas, Fertályos-földek

(Pest megye) Á, Kö, Kk

2007. július 31. és augusztus 13. között próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen, Dabastól ÉK-re az 5. sz. úttól É-ra, egy nagyobb kiemelkedés DK-i oldalán (Dabas 18. sz. lelőhely). A terepbejárásokkal már feltérképezett Árpád-kori és középkori telepet akartuk beazonosítani. A próbafeltárást során 4 kutatóárkot nyitottunk, amelyekben nagy sűrűségben kerültek elő a változatos formákat mutató – gödör, verem, cölöplyuk, kemence, padló – objektumok. A harmadik kutatóárkokban sorban egymás mellett, a felszínhez közel öt különálló padlószint, közöttük mintegy 40 cm széles fekete sávok – vélhetőleg döngölt falmaradványok – kerültek elő, nem eldönthető, hogy különálló házak padlóiról vagy a késő középkorra jellemző ugyanazon többosztatú ház/házak helyiségeiről van szó. Az egyik házban földbe ásott kemence maradványai voltak. Helyenként foltokban pusztult padlótöredékek mutatkoztak, amelyeket a szántás a viszonylag vékony humuszréteg miatt erősen megrongált. Összesen legalább 10 különböző padló volt azonosítható, amelyek közül kettőt átvágtunk, egyiküknél legkevesebb 3 azonosítható megújítási szinttel találoztunk. A gödrök/vermek nem mutattak egységes formát, mélységük is különböző, főként méhkas alakú és hengeres vermek, gyakran egymásba ásottak, kevés leletanyaggal. Soknak a betöltése erősen hamus és átégett, paticsos volt, továbbá egy esetben földbe ásott kemence törmeléke valószínűsíthető. Az árkokkal – a magas objektumsűrűség alapján – vélhetőleg a lelőhely

¹⁴ MRT 13/2 k. 4/10 lh.